

УДК 378.635.174 (477)(043.5)

Маргарита Задорожна

аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ,

слідчий ГУ Національної поліції в Дніпропетровській області,

м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID 0000-0003-1814-7273

margo.zakabluk@ukr.net

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СФОРМОВАНOSTI ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Статтю присвячено обґрунтуванню основних характеристик сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції в освітньому процесі закладу системи МВС. Акцентовується увага на критеріях і показниках сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції у вищій школі. Представлено теоретичний аналіз поняття “критерії сформованості професійної компетентності”, “професійна компетентність”, “показники сформованості професійної компетентності”, розкрито їх головний зміст. Висвітлено основні поняття та терміни цієї проблеми. Виділено вимоги до критеріїв сформованості підготовки майбутнього дільничного офіцера поліції.

На основі проведеного аналізу наукових досліджень до критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції нами виділено такі критерії: когнітивний, комунікативний, операційний, особистісний. Когнітивний критерій – характеризує оволодіння системою загальнонаукових, психологічних, соціально-педагогічних та інших спеціально-професійних знань,

© Задорожна М.

які необхідні майбутньому дільничному офіцеру поліції для реалізації професійних функцій під час виконання службових обов'язків. Комунікативний критерій дозволяє визначити рівень сформованості у майбутніх дільничних офіцерів поліції вмінь здійснювати професійне спілкування, тобто ефективну взаємодію з різними категоріями осіб, здатність створити майбутніми правоохоронцями таку психологічну атмосферу, яка є найбільш сприятлива у тій чи іншій обстановці. Особистісний критерій передбачає визначення сформованості професійно важливих якостей особистості поліцейського та мотивації професійної діяльності, які впливають на якість виконання та результат професійної діяльності.

Визначено та розкрито реалізацію відповідних характеристик сформованості професійної компетентності та особливості їх використання у процесі фахової підготовки закладу освіти МВС.

Ключові слова: професійна компетентність; критерій сформованості; дільничний офіцер поліції; показники сформованості; професійна мотивація; професійно важливі якості.

1. ВСТУП

Останнім часом проблема сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції перебуває в центрі уваги дослідників. Цей факт є визнанням того, що професійна компетентність відіграє провідну роль у професіоналізмі майбутніх офіцерів. Завданням модернізованої вищої школи є створення таких педагогічних умов, у яких студент (курсант) зможе виявити себе не лише інтелектуально та пізнавально активним, а й забезпечить формування у нього професійно значущих якостей і професійної компетентності.

Постановка проблеми. Інтеграція вітчизняної освіти до європейського навчального простору передбачає вдосконалення та адаптацію виховного процесу, урахування критеріїв і стандартів вищої школи європейських країн. Особливість професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів визначається специфічними умовами діяльності даної сфери і виражається у високій правовій культурі юридичного працівника цієї сфери. Процес професійного навчання має вирішувати завдання забезпечення людини “конкурентоспроможною

професією”, роботи її компетентною, яка вільно орієнтується в суміжних галузях діяльності, готова до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Отже, фокус у підготовці майбутніх працівників Національної поліції повинен зміститися з процесу на результати та умови досягнення високого рівня професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно акцентувати увагу на те, що досліджень, присвячених формуванню професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції дуже мало. Питання визначення критеріїв, показників і рівнів ефективності професійної діяльності розглядали у своїх дослідженнях Л. Бурдейна, О. Вишневська, Н. Замкова, Н. Кожем'якіна, Н. Логутіна, С. Савченко, С. Тарасова, Н. Чабан, В. Черевко та інші. Проблемні питання професіоналізму та професійної компетентності вивчали Л. П. Алексеєва, О. М. Борисюк, М. П. Васильєва, Є. О. Климов, А. К. Маркова, Л. А. Петровська, Л. В. Пляк, Л. П. Пуховська, С. О. Сисоєва. Окремі питання професійної компетентності працівників органів Національної поліції розглядали Ю. Л. Афанасьєв, О. І. Єлісеєв, О. М. Олексюк, В. О. Тюріна та інші.

Однак і на сьогодні тема основних характеристик сформованості професійної компетентності є не до кінця вивченою та актуальною.

Метою статті є теоретичний аналіз основних характеристик сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції у процесі вивчення фахових дисциплін.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні постала необхідність формування професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції у процесі вивчення фахових дисциплін. Дільничний офіцер поліції – це посадова особа органів Національної поліції, на яку покладено виконання завдань служби дільничних офіцерів поліції та яку наділено повноваженнями відповідно до законодавства. Професійну діяльність дільничних офіцерів поліції можна розглядати як сукупність здійснюваних ним функцій і видів робіт, спрямованих на боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, забезпечення правопорядку на адміністра-

тивній дільниці за допомогою певних методів і засобів. Професійна компетентність дільничного офіцера поліції передбачає ефективне виконання професійних функцій, які визначені наказом від 28.07.2017 № 650, а саме:

1) діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;

2) взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;

3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

4) ужиття заходів для взяття на облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота, підтримання в актуальному стані єдиної інформаційної системи Національної поліції;

5) співпраця з групами реагування патрульної поліції (далі – ГРПП) щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних обліках поліції;

6) підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки [1].

Звернемося до визначення поняття “професійна компетентність”. В академічному тлумачному словнику термін “компетентний” відображається як особа, яка має достатні знання в якій-небудь галузі; яка з чим-небудь добре обізнана; тямуща, або яка має певні повноваження; повноправний, повновладний [1, с. 250].

Л. М. Мітіна стверджує, що професійна компетентність повинна охоплювати знання, уміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості [2, с. 184].

Цікавою є точка зору Ю. Л. Афанасьєва, який розглядає професійну компетентність як сукупність професійних знань, умінь і навичок, а також як засоби виконання професійної діяльності, що визначають

компетентність з позиції активного використання сукупності функцій і відповідальності фахівця [3, с. 160].

Я. Б. Сікора наголошує на тому, що компетентність – це не тільки професійні знання, навички і досвід у певній спеціальності, але й ставлення до справи, схильність, інтереси й прагнення, а також здатність ефективно використовувати знання й уміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці за певних обставин [4, с. 49].

Під **професійною компетентністю** майбутніх офіцерів поліції розуміємо сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, професійно значущих психологічних якостей, необхідних фахівцю для ефективного здійснення професійної діяльності.

Проаналізувавши дослідження з питань сформованості професійної компетентності майбутніх дільничних офіцерів поліції, невирішеним є питання щодо їх основних характеристик, а саме: критеріїв, показників і рівнів.

В академічному словнику української мови поняття “критерій” означає підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [5, с. 349]. Так, С. У. Гончаренко роз’яснює поняття критерій як (від. грец. *κρίτηριον* – засіб, переконання, мірило) – показники, що поєднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішень про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез) [6, с. 351].

С. В. Савченко [7, с. 43] характеризує критерій як ознаку, на основі якої здійснюється оцінка, визначення чогось; судження, оцінки якогось явища, а під показниками – ступінь її вияву, за яким можна судити про її сформованість і розвиток.

Отже, опираючись на наведені дефініції, ми дійшли висновку, що критерій – це набір ознак і властивостей явища, процесу, діяльності, які дають змогу оцінити про його стан, рівень розвитку та функціонування.

П. Яременко визначив такі критерії сформованості професійної компетентності у майбутніх дільничних офіцерів поліції, як мотиваційний, фаховий, комунікативний та рефлексивний. Мотиваційний –

наявність інтересу та здатність до професійної діяльності; усвідомлене бажання майбутніх працівників досягти успіхів у професійній підготовці. Фаховий – професійні знання майбутніх працівників, практичні уміння, навички та досвід, що забезпечують ефективне виконання професійної діяльності; здатність швидко приймати рішення та нести за них відповідальність; спроможність до професійного саморозвитку. Рефлексивний – здатність до самореалізації та самовдосконалення.

Є. І. Гаркавцев, розглядаючи у своєму дослідженні професійну надійність працівників ОВС, виокремлює такі критерії сформованості професійної надійності: особистісно-регулятивний, мотиваційний і знаннево-операційний.

І. А. Черкун, досліджуючи критерії, показники та рівні професійної компетентності майбутніх офіцерів виділяє такі критерії: мотиваційно-цільовий, когнітивний, результативно-діяльнісний. Показником мотиваційно-цільового критерію виступає інтерес до навчання та майбутньої професії, кар'єрне зростання, мотиви та мотивація до навчання та професійної діяльності. Показником когнітивного критерію сформованості професійної компетентності є якість та засвоєння знань, здатність до засвоєння практичних і теоретичних знань. Показниками результативно-діялісного критерію виступають ступінь сформованості професійних знань, умінь і навичок у майбутніх офіцерів, здатність застосовувати теоретичні знання у майбутній професійній діяльності [9, с. 115].

За результатами дослідження, до критеріїв сформованості фахової компетентності майбутніх офіцерів поліції доцільно віднести: когнітивний, комунікативний, операційний, особистісний.

Когнітивний критерій – характеризує володіння системою загальнонаукових, правових, психологічних, соціально-педагогічних та інших професійних знань, які необхідні майбутньому дільничному офіцеру поліції для реалізації професійних функцій при виконанні службових обов'язків.

Даний критерій характеризує розвиток професійного мислення майбутніх дільничних офіцерів поліції; знання нормативної бази, здатність до засвоєння знань та умінь, здобутих у процесі вивчення фахових дис-

циплін; уміння вирішувати типові та нестандартні професійні завдання та діяти в нестандартних ситуаціях. Показниками когнітивного критерію обрано засвоєння теоретичних і практичних знань, умінь і навичок.

Комунікативний критерій – дозволяє визначити рівень сформованості у майбутніх дільничних офіцерів поліції вмінь здійснювати професійне спілкування, тобто ефективну взаємодію з різними категоріями осіб, здатність створити майбутніми правоохоронцями таку психологічну атмосферу, яка є найбільш сприятлива у тій чи іншій обстановці.

Професійна діяльність поліцейських безпосередньо пов'язана з комунікацією. Показниками комунікативного критерію є уміння адекватно застосовувати прийоми рефлексивного і нерефлексивного слухання, уміння ставити питання; уміння психологічно стимулювати комунікативну активність партнерів; уміння психологічно правильно, ситуативно обумовлено, відповідно до субординації вступати у спілкування; уміння вирівнювати емоційне напруження у бесіді, долаючи психологічні бар'єри у спілкуванні; уміння сприйняти і зрозуміти те, що співрозмовник навмисно намагається приховати уміння обирати стиль спілкування відповідно до ситуації, прогнозувати реакції партнерів на власні комунікативні дії; уміння висловлюватися логічно і цілісно.

Операційний критерій – даний критерій характеризує володіння майбутнім фахівцем різними професійними діями, уміннями і навичками професійної діяльності. Даний критерій дозволяє визначити рівень фізичної та вогневої підготовки, уміння складати процесуальні документи, психологічну готовність до виконання службових завдань, уміння аналізувати ситуацію і приймати швидкі та правильні рішення. Накопичення майбутнім дільничним офіцером поліції практичного досвіду та формування у нього практичних умінь і навичок є необхідною умовою формування професійної компетентності, оскільки її розвиток відбувається під час аналізу особистої діяльності, вчинків, поведінки. Операційний критерій характеризує здатність майбутнього офіцера інтегрувати набуті вміння, знання та навички в обраній професії для ефективного виконання поставлених перед ним завдань. Показниками операційного критерію є уміння застосовувати знання в різних ситуаціях професійної діяльності.

Особистісний критерій – передбачає визначення сформованості професійно важливих якостей особистості поліцейського та мотивації професійної діяльності, які впливають на якість виконання та результат професійної діяльності. Показниками цього критерію є рівень сформованості професійно значущих якостей, а саме: відповідальність, дисциплінованість, пунктуальність, доброзичливість, спостережливість, витриманість, урівноваженість; усвідомлення соціальної значущості своєї діяльності; прагнення до підвищення професійної компетентності, самореалізації та саморозвитку.

Професійно важливі якості майбутніх дільничних офіцерів поліції впливають на формування професійної компетентності, а також відображають її сформованість: здатність виконувати професійні завдання різної складності та в різних умовах, наприклад, здійснювати професійну взаємодію з різними категоріями осіб (постраждалі, підозрювані, особи, які перебувають на обліку та ін.), використовувати тактико-спеціальні вміння та навички.

Кожен із зазначених критеріїв має показники, наприклад, комунікативний критерій має такі показники, як уміння здійснювати професійне спілкування, вести діалог, ставити відкриті та закриті запитання, проводити опитування дитини, ефективну взаємодію з різними категоріями осіб, здатність створювати сприятливу психологічну атмосферу.

Показниками когнітивного критерію нами обрано оволодіння правовими, психолого-педагогічними та ін. знаннями професійного спрямування. Сукупність фахових умінь і навичок, а також уміння інтегрувати ці навички в професійній діяльності – це показники операційного критерію.

Сформованість у майбутніх офіцерів поліції у процесі вивчення фахових дисциплін, формування професійно значущих якостей доцільно обрати як показники особистісного критерію.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що обрані нами критерії дозволяють визначити сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів поліції та проаналізувати їх професійну готовність до обраної професії.

Головною метою вищої школи сьогодення має бути підготовка офіцерів поліції не лише як юристів, а як особистостей, професіоналів. Необхідно наголосити, що специфікою їх професійної діяльності є виконання службових завдань в екстремальних умовах, перебування у злочинному середовищі, затримання озброєних злочинців, що зі свого боку потребує сформованості теоретичних і практичних умінь та навичок. Отже, процес навчання курсантів доцільно організовувати таким чином, щоб забезпечувати всебічний розвиток не тільки як майбутнього професіонала, але і як особистості загалом.

Вважаємо, що необхідно створити в освітньому процесі умови, які б сприяли формуванню у майбутніх офіцерів поліції професійної компетентності ще під час навчання у закладі освіти зі специфічними умовами навчання.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС від 28.07.2017 № 650.
2. Білодід І. К. Академічний тлумачний словник; за ред. І. К. Білодід. Том 4. Київ, 1973. 250 с.
3. Митина Л. М. Психологическое сопровождение выбора профессии : научно-методическое пособие. 2-е издание, испр. Москва, 2003. 184 с.
4. Афанасьев Ю. Л. Соціально-культурний потенціал художньої діяльності. Львів : Світ, 1990. 160 с.
5. Сікора Я. Аналіз базових понять проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики : зб. наук. праць; за ред. О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2006. С. 49
6. Академічний словник української мови. Том 4, 1973. 349 с.
7. Гончаренко С. У. Український словник української мови. Том 4, 1973. 349 с.
8. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2004. 43 с.
9. Черкун І. А. Критерії, показники та рівні сформованості військово-спеціальної підготовки, майбутніх офіцерів, психологів запасу. *Наука і освіта*, 2016. С. 115–119.

Zadorozhna M. The main characteristics of the formation of professional competence of future police officers

The article is devoted to the substantiation of the main characteristics of the formation of professional competence of future police officers in the educational process of the institution of the Ministry of Internal Affairs. Emphasis is placed on the criteria and indicators of the formation of professional competence of future police officers in higher education.

Theoretical analysis of the concept “criteria of professional competence formation”, “professional competence”, “indicators of professional competence formation” is presented, their main content is revealed. The basic concepts and terms of this problem are covered. The requirements to the criteria for the formation of the training of the future district police officer are highlighted.

Based on the analysis of scientific research, the criteria for the formation of professional competence of future police officers, we consider it appropriate to include: cognitive, communicative, operational, personal. Cognitive criterion – characterizes the mastery of the system of general scientific, psychological, socio-pedagogical and other special professional knowledge that is necessary for the future police officer to perform professional functions in the performance of official duties. Communicative criterion – allows you to determine the level of formation of future police officers skills to communicate professionally, it effective interaction with different categories of people, the ability to create future law enforcement officers such a psychological atmosphere that is most favorable in a given situation. Operational criterion – this criterion characterizes the possession of the future specialist of various professional actions, skills and abilities of professional activity. Personal criterion – involves determining the formation of professionally important personality traits and motivation of professional activity, which affect the quality of performance and the result of professional activity.

The realization of the corresponding characteristics of the formation of professional competence and the peculiarities of their use in the process of professional training of the educational institution of the Ministry of Internal Affairs is determined and revealed.

Key words: professional competence; criterion of formation; district police officer; formation indicators; professional motivation; professionally important qualities.

References

1. Pro zatverdzhennya Instruktsiyi z orhanizatsiyi diyal'nosti dil'nychnykh ofitseriv politsiyi: Nakaz MVS vid 28.07.2017. № 650. [in Ukrainian]
2. Bilodid I. K. (1973) *Akademichnyy tlumachnyy slovnyk* [Academic explanatory dictionary]. Tom 4. Kyiv, 250 p. [in Ukrainian]
3. Mytyna L. M. (2003) *Psyhkholohycheskoe soprovozhdenye vybora professyy: nauchno-metodycheskoe posobyе* [Psychological support of the choice of profession: scientific and methodical manual.] 2nd edition, ed. Moskva., 184 p. [in Russian]
4. Afanas'yev Y. L. (1990) *Sotsial'no-kul'turnyy potentsial khudozhnoyi diyal'nosti* [Socio-cultural potential of artistic activity] L'viv : Svit, 1990. 160 p. [in Ukrainian]
5. Sikora Y. A. (2006) *Analiz bazovykh ponyat' problemy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnoho vchytelya informatyky* [Analysis of the basic concepts of the problem of formation of professional competence of the future teacher of computer science: collection of scientific works]: zb.nauk.prats'; za red. O. A. Dubasenyuk, L. V. Kalinynoyi, O. YE. Antonovoyi. Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU, 2006. 49 p. [in Ukrainian]
6. *Akademichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy* [Academic dictionary of the Ukrainian language]. Volume 4, 1973. 349 p. [in Ukrainian]
7. Honcharenko S. U. (1973) *Ukrayins'kyy slovnyk ukrayins'koyi movy* [Ukrainian dictionary of the Ukrainian language]. Volume 4, 349 p. [in Ukrainian]
8. Savchenko S. V. (2004) *Naukovo-teoretychni zasady sotsializatsiyi student-s'koyi molodi u poza navchal'niy diyal'nosti v umovakh rehional'noho osvithnoho prostoru* [Scientific and theoretical principles of socialization of student youth in non-educational activities in the conditions of regional educational space] : avtoref. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.05. Luhans'k, 43 p. [in Ukrainian]
9. Cherkun I. A. (2016) *Kryteriyi, pokaznyky ta rivni sformovanosti viys'ko-vo-spetsial'noyi pidhotovky, maybutnikh ofitseriv, psykholohiv zapasu* [Criteria, indicators and levels of formation of military special training, future officers, reserve psychologists] *Nauka i osvita*, P. 115–119. [in Ukrainian]